

Rolul lui George Barițiu în elaborarea, editarea și difuzarea Memorialului de la 1882

IOAN PLEȘA

Istoria Transilvaniei, parte integrantă a istoriei patriei noastre, ilustrează îndelungatul proces al luptei poporului român de pe aceste meleaguri pentru păstrarea ființei sale etnice și a teritoriilor sale, pentru libertate socială și națională, pentru unitate națională și statală, pentru independență.

În cadrul acestei lupte permanente și pline de tenacitate un loc important l-a ocupat mișcarea memorandistă. După cum se știe, această mișcare a fost organizată de către Partidul Național Român ca răspuns la încheierea, în anul 1867, a pactului dualist austro-ungar, prin care clasele dominante din Imperiul habsburgic și-au împărțit sferile de dominație politică și prin care s-a consfințit desființarea autonomiei Principatului Transilvaniei și alipirea acestuia la Ungaria. Ea s-a bucurat de cea mai largă adeziune a maselor populare. Deși fruntașii politici ai națiunii române, începând cu episcopul Inochentie Micu Clain, au folosit, ca metodă de luptă pentru obținerea drepturilor sociale și politice ale poporului pe care îl reprezentau, înaintarea de memorii Curții imperiale de la Viena și altor foruri din ierarhia statului habsburgic, se poate afirma că mișcarea memorandistă a început după conferința națională de la Sibiu, din 12–14 mai 1881, care a avut ca scop unificarea organizațiilor politice românești într-un partid unitar – Partidul Național Român din Ardeal, Banat și Ungaria¹, precum și de „a preciza și defige (hotărî n.a.) pentru viitor ținuta politică a națiunii românești din Ungaria și Transilvania față cu sistema actuală politică austro-ungurească“.²

În afară de precizarea celor 9 obiective politice ale Partidului Național Român, între care recăștigarea autonomiei Transilvaniei ocupa locul de frunte³, conferința a mai hotărât construirea unui Comitet electoral permanent format din nouă membri, care să-și fixeze reședința la Sibiu, urmând să redacteze un „memorand“, în care să se explice pe larg situația românilor din Ungaria și căruia să i se dea cea mai largă publicitate, mai ales în străinătate⁴, precum și să conducă, în continuare, activitatea politică a partidului.

Inițial, conducerea Partidului Național Român a încredințat pe Vicențiu Babeș cu redactarea „memorandului“, dar cum acesta avea opinii separate în ceea ce privește originea poporului român și s-a ajuns la fricțiuni în urma cărora el și-a declinat însărcinarea, aceasta a fost preluată de către vechiul militant al mișcării naționale, George Barițiu.⁵

Erudit istoric și publicist, informat la zi cu problemele politice românești și europene, prin bogata corespondență purtată cu contemporanii săi și ca urmare a

¹ Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966, p. 271.

² George Barițiu, *Proiectu de Memorialu compusu și publicatu din însărcinarea conferinței electorale a Partidei românesce adunate la Sibiu în zilele de 12, 13, 14 mai st. n. 1881, prin comitetulu seu emisiu cu acea ocașiune*, tipărită ca manuscris Sibiu, 8/20 aprilie 1882, p. 5 (Un exemplar complet și câteva file dispartate se păstrează la Arh. St. Sibiu, doar 1/1882–1883, f. 1–80).

³ *Ibidem*, p. 6.

⁴ *Ibidem*, p. 6, 64.

⁵ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, București, 1963, p. 292–293.

îndelungatei sale activități la redacțiile „Gazetei de Transilvania“ din Brașov și „Observatorului“ din Sibiu, având și experiența redactării Memorialului de la Blaj, din 3 iulie 1872, destinat primului ministru al Ungariei, Lonyai Melchior⁶, George Barițiu s-a achitat cu cinste de această misiune. Memorialul de la 1882, opera sa politică și patriotică în același timp, a fost discutat și aprobat de către conducerea Partidului Național Român, tipărit mai apoi în 4 limbi (română, maghiară, germană și franceză) și difuzat atât în țară cât și în străinătate, celor mai de seamă personalități politice, ziarelor și revistelor, precum și unui însemnat număr de academii, universități, instituții culturale, științifice și literare. El a cunoscut un incontestabil succes⁷, contribuind la lămurirea opiniei publice europene în ceea ce privește situația de înrobire în care trăia poporul român din Transilvania și caracterul reacționar și asupritor al dualismului austro-ungar.

Memorialul de la 1882 a fost apreciat ca o capodoperă politică și științifică de către Alexandru Roman, aflat pe atunci la Budapesta, ca deputat în Parlamentul Ungariei. Cuvinte de apreciere despre el au avut și alte personalități ale timpului, între care blăjenii Constantin Păpălvi și Ioan Micu Moldovan.⁸

Din scrisoarea lui Alexandru Roman, emisă la 24 noiembrie 1882 la Budapesta, rezultă că George Barițiu a lucrat gratuit Memorialul, mânuind doar sume mici puse la dispoziție de către Comitetul electoral pentru cheltuielile de tipărire și difuzare. Oferindu-și serviciile pentru difuzare, el subliniază interesul sârbilor, croaților, sașilor și chiar al unor deputați maghiari pentru Memorial și recomandă pe librarul Robert Lampel din Budapesta pentru vânzarea unor exemplare tipărite în limbile maghiară și germană.⁹ Din alte scrisori ale lui Alexandru Roman (24 februarie și 3 martie 1883) aflăm că Memorialul era legat sub formă de carte, iar exemplarele destinate împăratului și principelui moștenitor aveau copertele aurite.¹⁰

Din corespondența lui George Barițiu cu profesorul de origine ardeleană Simion Mihali Mihalescu din Craiova rezultă intenția acestuia de a traduce Memorialul și în limba italiană, prin Bruto Amate din Roma, redactorul periodicului „La Confederazione latina“, bun cunoscător al limbii române, intenție care nu s-a materializat însă.¹¹

În depozitele Filialei Arhivelor Statului județul Alba se păstrează câteva acte originale redactate de către George Barițiu în perioada în care s-a ocupat de redactarea și difuzarea „Memorialului“¹², care conțin date importante referitoare la aceste chestiuni. De o importanță deosebită este raportul său adresat la 1 august 1883 „Comitetului electoral românesc“ din Sibiu în care sunt cuprinse o seamă întreagă de detalii referitoare la modul în care a fost redactat și difuzat Memorialul de la 1882. Astfel, cerând comitetului electoral să-l descarce de gestiunea bănească în care a fost angajat cu ocazia traducerii, tipăririi și expedierii Memorialului, George Barițiu precizează că acțiunea „memorand“ l-a ținut permanent ocupat din ianuarie 1882 și până la data întocmirii raportului (1 august 1883 n.a.).¹³

⁶ Arh. St. Alba Iulia, fond Mitropolia Greco-Catolică Română de Alba Iulia și Făgăraș. Cabinetul mitropolitului, dosar 945/1872, f. 67–86. (La f. 87–116 sunt alte două exemplare, traduse în limba maghiară).

⁷ Vasile Netea, *George Barițiu...*, p. 272.

⁸ *George Barițiu și contemporanii săi. Studii și documente*, vol. II, București, 1975, p. 250–251; vol. IV, București, p. 28–29; vol. V, București, 1981, p. 321.

⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 252–255.

¹⁰ *Ibidem*, p. 259–262.

¹¹ *Ibidem*, vol. IV, p. 58–59; vol. V, p. 321. Vezi și Vasile Netea, *George Barițiu...*, p. 271.

¹² Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882–1883, f. 81–94.

¹³ *Ibidem*, f. 89–90.

Având în vedere că proiectul Memorialului, care cuprindea 47 de pagini de format mare, a fost terminat la 8/20 aprilie 1882, înseamnă că George Barițiu a lucrat efectiv la elaborarea lui peste 3 luni. Multilateralitatea, complexitatea, profunzimea și mai ales competența Memorialului redactat de George Barițiu trădează, însă, în afară de erudiția autorului, o îndelungată perioadă de studiu, de documentare.

Desigur că el a folosit din plin în această direcție întregul timp ce s-a scurs din momentul încredințării sale cu redactarea Memorialului și până în ianuarie 1882, când a trecut efectiv la formularea acestuia.

Se pare că în luna iunie 1882 proiectul Memorialului a fost tipărit la Sibiu în câteva exemplare de lucru, destinate membrilor Comitetului electoral pentru studiere, în vederea aprobării sale. Astfel, la 12 iunie 1882 se tipăreau la Sibiu coalele 6 și 7 ale Memorialului, care erau imediat predate pentru studiu unor membri ai comitetului, între care documentele numesc pe George Barițiu, Ioan Rațiu, Diamandi Manole, Vicențiu Babeș, Gheorghe Pop (de Băsești n.a.) și alții.¹⁴

După ce proiectul Memorialului a fost discutat și aprobat în ședința din iunie 1882¹⁵ a conducerii Partidului Național Român, s-au luat măsuri de traducere a lui în limbile maghiară, germană și franceză și de multiplicare, în vederea difuzării. Astfel, s-au tipărit la Sibiu, în tipografia W. Krafft¹⁶, 2 000 de exemplare în limba germană¹⁷. Difuzarea lor în țară și peste hotare s-a făcut prin intermediul tipografiei și a unor fruntași români, binevoitori.

În raportul înaintat Comitetului electoral din Sibiu George Barițiu arată că din edițiunea întâia a Memorialului s-a împărțit o serie de exemplare de onoare la București, conform listei întocmite de C. I. Juga¹⁸. Din nefericire, lista destinatariilor lipsește de la dosar.

Pentru traducerea în limba franceză a textului Memorialului, George Barițiu a purtat o însemnată corespondență atât cu persoane și editori din București, cât și din Paris. Până la urmă, ea a fost făcută de către publicistul Bonifaciu Florescu, iar tipografia Academiei Române din București, aflată în acele tipuri sub conducerea renumitului publicist Petre Ispirescu, s-a angajat să-l tipărească și să-l difuzeze.¹⁹

Acțiunea a fost sprijinită atât moral, cât și material de către personalități politice și culturale de seamă din România²⁰, între care Mihail Kogălniceanu²¹ ocupa locul principal. Aceasta a fost una din multiplele forme de manifestare a permanentelor legături ce au existat între românii din Transilvania cu cei din „țară”, a afinităților lor sufletești și a aspirațiilor lor naționale, a sprijinului de care s-au bucurat întotdeauna ardelenii din partea fraților lor din patria liberă.

¹⁴ *Ibidem*, p. 81.

¹⁵ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 146.

¹⁶ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882-1883, f. 89. Vezi și *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. II, p. 257-259.

¹⁷ Vasile Netea, *George Barițiu*..., p. 273.

¹⁸ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882-1883, f. 89. Vezi și *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. II, p. 248-249, 252-255, 257-262; vol. V, p. 321.

¹⁹ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882-1883, f. 82-89. Vezi și Georgina Suci, Octavian Rotaru, *Cu privire la ediția franceză a Memorialului din 1882*, în „Revista Arhivelor”, anul XLVIII (1971), vol. XXXIII, nr. 1, p. 115 (cota greșită); *George Barițiu și contemporanii săi*, vol. V, p. 321-322, nota 1.

²⁰ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 146.

²¹ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ed. II, p. 274.

Ediția franceză a Memorialului lui George Barițiu, trasă în 750 de exemplare, a ieșit de sub tipar în luna mai 1883.²² Imediat, George Barițiu ia măsuri de difuzare a acestuia. Folosindu-se de evidențele existente la Academia Română din București, el stabilește, la 3 iulie 1883, o listă a principalelor personalități politice și de cultură, precum și a principalelor instituții de învățământ superior, științifice, literare, istorice etc., din Europa și din țară, cărora urma să li se expedieze unul sau mai multe exemplare. În listă au fost cuprinse 40 de personalități, precum și 38 de înalte instituții de cultură, cu sediul în 40 de localități din 18 țări europene (între care și România), dintre care cinci aparținând coroanei austro-ungare²³. Un singur exemplar a fost expediat în America de Sud, la Santiago de Chile, baronului Adolphe D'Avril. Cele mai multe exemplare din Memorial au fost expediate, în cursul lunilor iulie și august 1883, în România, Franța (numai librăria E. Dentu din Paris, Balois Royal Galerie D'Orleans a primit 200 de exemplare), Italia, Germania, Austria și altele.

La 3 septembrie 1883, George Barițiu întocmește o nouă listă pentru difuzarea ediției franceze a Memorialului, în care fixează trimiterea a câte 1–2 exemplare tuturor ziarelor cotidiene românești din București și Iași, ziarelor franceze din București, ziarelor bisericești, bibliotecilor mai importante din țară și străinătate, bibliotecilor școlilor secundare, universităților din Atena, Zürich, Pisa, Padova, Oxford, tuturor episcopilor din România, ambasadurilor români de la Paris, Londra, Viena, Roma, Berlin, St. Petersburg, Constantinopol, Sofia, Belgrad și Atena, precum și unor personalități din România și din străinătate, între care se reliefează scriitorul Ioan Slavici, eminentul medic Carol Davila și principele Alexandru de Battenberg, cneazul Bulgariei.

Pe această listă, la 3 decembrie 1883, George Barițiu mai face o mențiune, arătând că în acea zi a predat profesorului Bianu (Ion n.a.), venit de la Paris, 10 exemplare din Memorial, pentru a le trimite în capitala Franței și că a mai expediat 20 de exemplare domnului M. M. Seulescu la Paris, fiind cerute de către acesta încă de la 12 iunie 1883.²⁴

Documentele citate de noi lămuresc unele chestiuni de detaliu, dar nu lipsite de importanță, ale rolului lui George Barițiu în elaborarea, editarea și difuzarea Memorialului de la 1882.

Cu acest Memorial, merit să facă cunoscută opiniei publice europene și internaționale situația grea a poporului român din Transilvania, a început în istoria acestei provincii așa-numita „mișcare memorandistă”.²⁵ Ea va continua după 10 ani prin redactarea, publicarea și difuzarea „Memorandumului” din anul 1892, care, deși adresat împăratului de la Viena, a fost cunoscut întregii opinii publice internaționale și care va fi urmat de vestitul proces al „memorandiștilor”, rămas celebru în analele luptei de eliberare națională a poporului român din Transilvania.

²² Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882–1883, f. 83.

²³ *Ibidem*, f. 85–87. Vezi și Georgina Suciu, Octavian Rotaru, *op. cit.*, p. 112–114, unde este publicată cu unele mici greșeli de transcriere și cu cota greșită.

²⁴ Arh. St. Alba Iulia, fond Comitetul electoral român Sibiu, dosar 1/1882–1883, f. 93–94. Vezi și Georgina Suciu, Octavian Rotaru, *op. cit.*, p. 114–115 (cota greșită).

²⁵ Teodor V. Păcățianu, *Cartea de aur*, vol. VII, Sibiu, 1911, p. 32–34; Vasile Netea, *Istoria Memorandumului românilor din Transilvania și Banat*, București, 1947; Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 146–149. Liviu Maior, *Le Memorial de 1882 et son echo en Europe*, în „Revue roumaine d'histoire”, VIII (1969), nr. 2, p. 283–285; Șerban Polverejan, Nicolae Cordoș, *Mișcarea memorandistă în documente (1855–1897)*, Cluj, 1973, p. 29–31. Nicolae Lascu, *Un document inedit privitor la Memorialul din 1882*, în *Sub semnul lui Clio. Omagiu acad. prof. Ștefan Pascu*, Cluj, 1974, p. 377–381. Ioan Chindriș, *Un urmas al lui Bălcescu. Bonifaciu Florescu și Memorialul transilvănean de la 1882*, în *Bălcescu și Transilvania*, Bălcești pe Topolog – Cluj Napoca, 1976, p. 135–147.

Iar autorul Memorialului, George Barițiu, se va retrage curând din activitatea politică pentru a-și putea consacra timpul elaborării operei sale istorice fundamentale, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, la al cărei prim volum a început să lucreze încă din anul 1885.²⁶

RÉSUMÉ

Le „Mémorial“ de 1882 élaboré par George Barițiu est le sujet de cet article. Il a été traduit en Allemand, en Français et en Hongrois pour être diffusé en Europe pour faire connaître les souffrances et doléances des Roumanis de Transylvanie.

PRÉCIS

The „Memorial“ of 1882 elaborate by George Barițiu is presented in this article. It was translated in German, Hungarian and French to make known the suffering and the complaints of the Romanians from Transylvania.

---

²⁶ *George Bariț și contemporanii săi*, vol. V, p. 165–166.